

Виховна система освітньої інституції як основний засіб громадянського виховання учнівської молоді. *Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: зб. наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. м.Одеса, 20-21 березня 2020 р. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». С. 92 – 96*

Сєваст'янова О.А.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

м.Старобільськ, Луганська область, Україна

ВИХОВНА СИСТЕМА ОСВІТНЬОЇ ІНСТИТУЦІЇ ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

На сучасному етапі в Україні громадянське виховання молоді має першочергове значення для збереження цілісності держави та її демократичної розбудови. Результатом виховання громадянина є формування громадянськості в особи, яка ідентифікує себе з Україною, і у якої є сформованими правова, моральна і політична культура. Перехід країни до громадянського суспільства призвів до визнання громадянського виховання як пріоритетного.

Актуальність даної теми визначається необхідністю розвитку та розповсюдження теорії громадянського суспільства, вдосконалення системи «громадянського виховання» в навчальних закладах будь-якого типу, використання інноваційних виховних технологій.

Громадянському вихованню присвячені дослідження М.Бабкіної, І.Беха В.Болгаріної, В.Іванчука, М.Рагозіна, В.Сухомлинської, В.Струманського, Г.Філіпчука, К.Чорної, М.Шимановського та ін..

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про громадянство України» підкреслюється, що головною метою сучасної школи є допомога

молоді у життєвому самовизначенні, самореалізації, життєтворчості згідно з національними цінностями та в контексті інтеграції української держави у Європейський простір.

Як зазначено в Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності: “Громадянське виховання – процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя, в якому права людини виступають визначальними” [2, с.7].

Але, як і раніше так і сьогодні, існують багато проблем, які заважають формуванню громадянськості учнівської молоді. Причинами, що актуалізують проблеми громадянського виховання молоді в сучасному українському суспільстві О. Шестоपालюк вважає в наступному: в посиленні бездуховності, падінні освітнього і культурного рівня підростаючого покоління, що виявляється в погіршенні соціально-моральних і інших характеристик; а також, в деформації у виховній роботі з молоддю, що виявляється в падінні ролі освіти і явній недооцінці значення виховання [4].

Відомо, що складниками системи громадянського виховання є: мета, завдання, принципи громадянського виховання, суб’єкти діяльності та відносини між ними, процес громадянського виховання, умови, в яких воно відбувається, управління, що забезпечує інтеграцію складників у цілісну систему і розвиток цієї системи.

Що стосується мети громадянського виховання, то вона конкретизується через систему завдань:

- визнання й забезпечення в реальному житті прав людини як гуманістичної цінності та єдиної норми всіх людей без будь-яких дискримінацій, на чому будується відкрите, демократичне, громадянське суспільство;
- усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадянською відповідальністю;

- формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу;
- визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної спадщини;
- виховання почуття патріотизму, відданості у служінні Батьківщині;
- формування соціальної активності і професійної компетентності особистості на основі соціальних умінь, готовність до участі у процесах державотворення;
- розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях, уміння визначати проблеми і знаходити шляхи їх розв'язання;
- уміння визначати форми та засоби своєї участі в житті суспільства, спілкуватися з демократичними інститутами, органами влади, захищати і підтримувати закони та права людини.

Виходячи з цього, мета громадянського виховання полягає в формуванні національно свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людини, якій притаманні особистісні якості і риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні. Вони мають органічно поєднуватися з потребою й умінням діяти компетентно й технологічно.

Мета і завдання системи громадянського виховання визначає відбір таких складових змісту виховання, який забезпечить передумови для формування особистості на цінностях національної культури як невід'ємної складової культури загальнолюдської.

На наш погляд, у системі громадянського виховання особливого значення набуває “особистісно-орієнтований підхід”, коли у центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як: людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну й демократичну модель виховання в дусі громадянськості. При цьому співвідношення особистісних і ситуативних

факторів розглядається як співвідношення особистісних якостей та об'єктивних вимог діяльності" [2, с.36].

Система громадянського виховання має стимулювати розвиток планетарної свідомості, яка включає відчуття єдності й унікальності життя на Землі, повагу до всіх народів, їх прав, інтересів і цінностей; розуміння світу як єдності і різноманітності, системи держав, які мають мирно співіснувати, співпрацювати й умовах свободи, на засадах моральних ідеалів, гуманізації міжнародних стосунків, визнання головним пріоритетом права людини, націй і народів, постійної уваги до світових проблем. Для того, щоб захистити свої права, громадянин зобов'язаний добровільно дотримуватись чинних законів, знати не лише свої права, а й сприймати їх як свої обов'язки. У цьому діалектика взаємовідносин прав і обов'язків, головна суть виховання правосвідомості.

Важливою складовою змісту громадянського виховання є розвиток політичної культури, що включає належну політичну компетентність, знання про типи держав, політичне облаштування суспільства, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему. Політична культура виявляється також у лояльному і водночас критично вимогливому ставленні людей до держави, її установ, органів влади, у здатності громадян брати участь у прийнятті рішень, які мають впливати на владу.

Однією із складових громадянської свідомості є моральність особистості. Вона включає гуманістичні риси, що являють собою єдність національних і загальнолюдських цінностей: доброту, увагу, чуйність, милосердя, толерантність, совість, чесність, повагу, правдивість, працелюбність, справедливість, гідність, терпимість до людей, повагу і любов до своїх батьків, роду. Названі якості визначають культуру поведінки особистості. Норми моралі полегшують сприймання норм правових, які, в свою чергу сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Моральна свідомість дозволяє побачити і усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні і протиправні вчинки, а також

стимулює соціально ціннісну поведінку, застерігає від правопорушень. Значне місце у змісті громадянського виховання посідає формування культури поведінки особистості, що виявляється у сукупності сформованих соціально значущих якостей особистості, заснованих на нормах моралі, закону, вчинки людини. Культура поведінки виражає, з одного боку, моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах, принципах, ідеалах закону, а з другого – засвоєння положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії людини.

Розвиток мотивації до праці, також є одним із складових змісту громадянського виховання, є усвідомлення життєвої необхідності трудової активності, ініціативи підприємництва, розуміння економічних законів і проблем суспільства та шляхів їх розв'язання, готовності до соціальної творчості як умови соціальної адаптації, конкурентноздатності й самореалізації особистості в ринкових відносинах. Усвідомлення працьовитості як високої моральної цінності є одним з найсуттєвіших свідчень громадянської позиції людини, її суспільної значущості.

Таким чином, для успішної реалізації мети і завдань системи громадянського виховання школа має діяти як відкрита система, органічно пов'язана з життям суспільства, яка взаємодіє з батьками, громадськістю, соціальними інститутами, наукою. Складові змісту громадянського виховання: патріотизм і національна самосвідомість, культура міжетнічних стосунків, політична та правова культури, моральна свідомість, трудова активність зумовлюють ефективність виконання завдань виховного процесу, адже випускник загальноосвітньої школи має бути вихований як високоосвічена, соціально активна людина, яка відзначається громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, патріотичними почуттями, повагою до надбань української та світової культури та здатна до саморозвитку й самовдосконалення.

Подальших теоретичних досліджень потребують питання розробки інноваційних виховних технологій та методик формування громадянськості особистості в сучасних освітніх закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Шкільний світ*. 2007. № 13. С.5
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Джерело педагогічної майстерності. Громадянська освіта школярів. *Науково-методичний журнал*. Харків, 2005. Вип. 1 (33). Ч. 1-2.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Шестопалюк О. В. Громадянське виховання майбутніх учителів: теоретичні і методичні аспекти : монографія / за ред. О. В. Шестопалюк. Вінниця: Консоль, 2008. 260 с.